

eń eskiden kiyatırǵan súyikli ónerpazlarımızdan esaplanılatuǵın-jırawlar, baqsılar, qıssaxanlar, qosıqshılar bolıp esaplanadı hám tilge alınadı. Olardıń saızı menen sózi xalıqtıń tiligine say únles

bolıp keledi. Xalqımızdıń mádeniy miyrası bolǵan muzıka mádeniyatlarımızdı rawajlandırıwshılar bolǵan jıraw, baqsı, qıssaxan hám qosıqshılardıń tutqan ornı oǵada ullı.

Ádebiyatlar

1. Q.Maxsetov «Qaraqalpaq jıraw, baqsıları» 1983 j
2. T.Adambaeva «Qaraqalpaq muzıkası tariyxınan» 1985 j.
3. Ayimbetov Q. «Xalıq danalıǵı» Nókis Qaraqalpaqstan 1988.
4. Q.Maxsetov «Dástanlar, jırawlar, baqsılar» 1992 j
5. Balabekov.U.A. Vospitatelnie vozmojnosti muzikalnix Folklornix kollektivov.

REZYUME. Qoraqalpoq doston ijrochiligi jirovlar, baqshilar va qıssaxonlar va bir qatorlari kiradi. Ularning har biri uziga xos malum ijtimoiy-siosiy sharoyitda yuzaga kelgan bolip, bir-biridan repertuaridagi dostonlar mazmunini bilish bolip hisoplanadi.

РЕЗЮМЕ. Исполнение каракалпакского эпоса включает в себя жировы, бакшисы, новеллы и ряд строк. Каждый из них создавался в определенных общественно-политических условиях, и считается возможным узнать содержание былин в их репертуаре друг от друга.

SUMMARY. The performance of the Karakalpak epic includes zhirovs, bakshis, short stories and a number of lines. Each of them was created in certain socio-political conditions, and it is considered possible to learn the content of epics in their repertoire from each other.

QULAQSHINNÍN ZÍYANÍ

Karamatdin Zaretdinov – «Texnogen hám kórkem ónertanıw» fakulteti dekanı, docent
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filiali

Tayanış sózler: muzıka, qulaqshın, shawqım, qulaq, rakovina, rezonator, dawıs bálentligi, otolaringolog, decibel.

Ключевые слова: музыка, наушники, звуки, громкоговорители, колонки, резонаторы, звуковые сигналы, отоларинголог, децибел.

Key words: music, headphones, sounds, loudspeakers, speakers, resonators, sound signals, otolaryngologist, decibel.

Házirgi jasap turǵan zamanagóy ómirimizdi muzıkasız kóz aldımızǵa keltire almaymız. Muzıka bar jerde qulaqshında bar, basqalarǵa zıyan etpesten qálegen jerde qálegen namanı, qálegen waqıtta esitiw imkaniyatı tuwıladı. Biraq tilekke qarsı, ilmiy-medicinalıq izertlewler qulaqshinnín esitiw organımızǵa qarama-qarsı tásir kórsetiwini anıqladı. Sonlıqtan, qulaqshintin zıyanı hám onnan qalay durıs paydalanıwımızǵa anıqlıq kirgizip alıwımız kerek.

Qulaqshinnin zıyanı tek úskene sıpatında emes al onnan shıǵıp turǵan dawıstın maksimal dárejede qattı shıǵıp qulaǵımızǵa kerı tásir etiwı ekenligin bilemiz.

Qulaq rakovinası júdá bir ózgeshe rezonator esaplanadı. Dáslep dawıs qulaq rakovinasına túsip esitiw jolları arqalı kúsheyip ishki qulaq jolına jetip baradı. (Ásirese haywanlarda, qulaq rakovi-

nasın dawıs kelip turǵan mákanǵa qaray burılıwı arqalı dawıstın tuwrıdan-tuwrı anıq esitiliwine alıp keledi).

Adamzattın esitiw organınıń anotomiyalıq ózge-sheliginen kelip shıqqan halda shawqımlı seslerdin normaları belgilenedi. Qulaqshındı qollanganda dawıs qulaq rakovinasın shetlep ótip tuwrıdan-tuwrı ishki qulaq jolına kelip tusedi. Sol sebepli qulaq rakovinası dawıstı kúsheyte almaydı biraq bul wazıypanı úskene dawıs kúsheytkish retlewshisi ámelge asıradı. Esitip atırǵan muzıkanıń dawıs bálentligi óziniń mólsherinde bolǵanında qulaǵımızǵa kerı tásir kórsetpegen bolar edi. Biraq tilekke qarsı kópshilik adamlar muzıkanı dawıs mólsherinen bálentletip hám uzaq waqıt esitkendı xosh kóredi, bul jaǵday waqıt ótiwi menen esitiw qábiyetine óziniń tásirin kórsete baslaydı. Waqıtın ótiwi menen esitiw

qábileti tómenleydi, kópshilik jaǵdaylarda esitiw qábileti sanawlı kúnlerde júdá tez tómenlewi kútilei. Esitiw qábiletin qalay saqlap qalıw múmkin? Bul gaqqında hár tárepleme másláhátler berilgen bolıp olardıń eń baslısı, qulaqshınlardan waz keshpegen halda esitiw qábiletin saqlap qalıw.

Qulaqshınlarda muzıkanı dawıs muǵdarınan zıyat hám uzaq waqıt esitiw, qulaǵımızdıń esitiw qábiletiniń tómenlewine alıp keledi. Olardıń barlıq túri ziyanlı ekenligin bilemiz, ásirese jastıqsha hám tıǵın túrindegi qulaqshınlar júdá zıyan ekenligin yadta tutıwımız zárúr. Qulaqshınnan kelip turǵan bálent dawıstıń zıyanınıń tiykarǵı kriteriyasına tómendegiler kiredi: qulaqshınnan esitiw waqtında óziniń dawısın esitpew arqalı bálent dawısta sóylew, átirapqa beyimlesiwdiń keskin ózgeriwi hám ózgelege húrmet penen birge tárbiyalıq áhmiyetiniń joq bolıwına alıp keledi.

Otolaringologlar aytıwınsha esitiw qábileti joǵalıwı jasardı deydi, sebebi ertede 70 jas

shamasındaǵı adamlarda ǵana esitiw qábileti joǵalar edi, al házirgi waqıtta bul jaǵday 32-40 jastı quraydı. Otolaringolog - qánigeler, muzıkanı qulaqshında bir kúnde 60 minut esitiwdi másláhát etedi (qansha az bolsa - sonshellı jaqsı). Esitip atırǵan muzıkanıń dawıs muǵdarı 60 % ten aspawı tiyis. Ilajı bolsa muzıkanı qulaqshınsız tábiyiy halda esitiwdi qánigeler durıs dep biledi. Onnan kelip turǵan muzıkanıń dawıs bálentligi shama menen 110-120 decibeldi quraydı. Bul sanlar hesh nárseni aytpawı múmkin, biraq bul dawıs bálentligi qulaǵımızǵa sonday kúshli tásir etedi hátteki biz reaktiv samolyot janında 10 metr aralıqta turǵan menen teń dep esaplaydı.

Zamanagóy qulaqshınlardıń sapası hám qolaylıǵına qaramastan muzıkanı bálent dawısta muǵdarınan zıyat esitiw qulaq esitiw qábiletiniń tómenlewine alıp keletuǵının umıtpawımız kerek. Al ózimizge tiyisli zor esitiw qábiletimizdi tiklew ushın shımtlap uzaq waqıt emleniw tiyis boladı. Eń baslısı bunday jaǵday bolmaǵanı tiyis, óz den-sawlıǵımız óz qolımızda ekenligin umıtpayıq.

Ádebiyatlar

. А.Нисбетт. Звуковая студия "Связь" М 1979 стр 21.

2. Севашко А.В. Звукорежиссура и запись фонограмм. 2004 стр 359-360, 421.

REZYUME. Bu tezisda hozirgi kunda yoshlar orasidagi eng aktual muammo bo'lgan quloqchinning inson organizmiga bo'lgan nojuya tasiri, uning oqibatları, qulog'imizga og'riqli tasir etishi, shovqinli ovozlarning normalarining bajarilishi haqida so'z etiladi.

РЕЗЮМЕ. В данной дипломной работе говорится о неблагоприятном влиянии наушников на организм человека, что является наиболее актуальной проблемой среди молодежи сегодня, ее последствиях, болезненном воздействии на наши уши, выполнении норм шумных звуков.

SUMMARY. This thesis talks about the adverse effect of headphones on the human body, which is the most urgent problem among young people today, its consequences, its painful effect on our ears, and the fulfillment of norms of noisy sounds.

KINO HÁM DRAMATURGIYA

ҚАРАҚАЛПАҚ КИНО ӨНЕРИ ДУНЬЯСЫН КӨРКЕМ ФИЛЬМЛЕРИ МЕНЕН БЕЗЕГЕН ИНСАН

Баўетдинов Шарапатдин - ассистент оқытыўшы

Өзбекстан мәмлекетлик көркем өнер хэм мәденият институты Нөкис филиалы

Таяныш сөзлер: мәденият, көркем өнер, кадр, кино санааты, сес режиссёры.

Ключевые слово: культура, изобразительное искусство, кадр, кинематография, звукорежиссёр.

Key words: culture, art, personnel, film industry, sound director.

Қарақалпақ әдебияты соның ишинде курамалы хэм қыйын жанр саналған комедияға кол урған хэм бул жанрдың өрлеўине салмақлы үлес қосып қиятырған жазыўшы, сценарист Муратбай Нызанов бүгинги күнге шекем инсанлардың жүзинде еркисиз күлки

оятқан шығармалары менен, сондай-ак, драмалық, хэттеки турмыс соқпақларында қыйыншылық жүгин артқан ғайратлы инсанлар тәғдирин толық хэм анық сәў-лелендирген повестлери менен оқыўшы тамашағөйлер ушын қәдирли инсан. Биз әдетте